

“NEVER LET ME GO” ROMANIDA INSONIYLIK, IJTIMOIIY NAZORAT VA ERKIN IRODA MUAMMOLARI

Usmonova Gavhar Tolib qizi

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti
Lingvistika va ingliz adabiyoti kafedrasi mustaqil izlanuvchisi
e-mail: talibovnagavhar@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Kazuo Ishiguroning “*Never Let Me Go*” romanida insoniylik, ijtimoiy nazorat va erkin iroda muammolari tahlil qilinadi. Asarda klon qahramonlar orqali biologik mavjudlik va insoniy his-tuyg'ular o'rtasidagi ziddiyat, ongli itoatkorlik va etik savollar chuqur yoritiladi.

Kalit so'zlar: insoniylik, identitet, klonlash, ijtimoiy nazorat, erkin iroda

Abstract: This article analyzes Kazuo Ishiguro's “*Never Let Me Go*” in the context of humanity, social control, and free will. Through the portrayal of clone characters, the novel explores the conflict between biological existence and emotional consciousness, as well as questions of ethical responsibility and personal freedom.

Keywords: humanity, identity, cloning, social control, free will

Аннотация: В данной статье рассматривается роман Кадзуо Исигуро «*Не отпускай меня*» в контексте тем человечности, социального контроля и свободы воли. Через образы клонов автор исследует противоречие между биологическим существованием и эмоциональным сознанием, а также поднимает важные этические вопросы.

Ключевые слова: человечность, идентичность, клонирование, социальный контроль, свобода воли

Kirish

Zamonaviy ingliz adabiyotining yorqin vakillaridan biri bo'lgan Kazuo Ishiguro o'z asarlarida inson ongining chuqurliklari, xotira va identitet muammolari, ijtimoiy va axloqiy ziddiyatlarni nozik badiiy tasvirlar orqali yoritadi. 2005 yilda chop etilgan “*Never Let Me Go*” romani yozuvchining eng mashhur distopik asari bo'lib, unda

jamiyatning genetik nazorat ostidagi qatlamida yashovchi klonlar hayoti orqali insoniylik, erkin iroda va axloqiy chegaralar chuqur tahlil qilinadi. Ushbu maqolada roman asosida insoniylik tushunchasining qanday ko‘rinishda tasvirlangani, ijtimoiy tuzumning shaxs ustidan nazorati va bunga javoban erkin iroda nima darajada mavjud ekani muhokama qilinadi.

Asosiy qism

1. Insoniylikning yangi ta’rifi va identitet inqirozi

Romandagi bosh qahramonlar — Keti, Tommi va Rut — insoniy his-tuyg‘ularga ega bo‘lishiga qaramay, jamiyat ularni “klon” deb belgilagan. Ularning borlig‘i donorlik orqali boshqa odamlarning salomatligini saqlashga xizmat qiladi. Bu holat orqali muallif inson bo‘lishning biologik mezonlar bilangina emas, balki ong, tuyg‘u, hayotga bo‘lgan intilish bilan belgilanadi, degan fikrni ilgari suradi.

Muallif o‘quvchini shunday savol ustida o‘ylashga majbur qiladi: agar klonlar biz kabi sevsa, azob chekkan bo‘lsa, umid qilgan bo‘lsa — unda ular bizdan nimasi bilan farq qiladi?

Klonlarning o‘zligini anglash istagi, kelajakka bo‘lgan ishonchi va o‘zaro munosabatlaridagi samimiyat ularning chinakam inson sifatida ko‘rsatilishiga olib keladi. Aynan shu jihatlar roman asosidagi eng kuchli dramatik zaminni tashkil qiladi.

2. Ijtimoiy nazorat va ongli itoatkorlik

Roman ijtimoiy nazorat masalasini noan’anaviy uslubda tasvirlaydi. Klonlar bolaligidan boshlab ma’lum bir tizim asosida tarbiyalanadi. Ular hayotlari donorlik bilan tugashini biladi, biroq bunga qarshi chiqmaydi. Bu orqali muallif ongli itoatkorlik, ya’ni shaxs o‘z erkinligini ixtiyoriy ravishda jamiyat uchun qurbon qilishi jarayonini ochib beradi.

Bu sharoitda hech qanday majburlash yo‘q — biroq ruhiy nazorat va ta’lim tizimi orqali klonlar o‘z taqdirini “normal” deb qabul qiladi.

Asarda Hopefields internati — tashqi jihatdan qulay, tarbiyaviy muassasa sifatida ko‘rsatilsa-da, aslida bu joy nazorat tizimining bir bo‘lagi, ya’ni “shirin qamoqxona”dir. Bu orqali yozuvchi tashqi erkinlik ko‘rinishining ichki tutqunlik bilan qanday ziddiyatda bo‘lishini ko‘rsatadi.

3. Erkin iroda va axloqiy savollar

Asar davomida Keti va Tommi “o‘z hayotlarini cho‘zish” yoki “erkinlik uchun kurashish” haqida o‘ylaydi, biroq real harakat qilmaydi. Bu holat muallif tomonidan erkin iroda bor-yu yo‘qligini, jamiyat tomonidan belgilangan rollarga qarshi turish imkoniyati masalasini ochib beradi.

Tommi va Keti oxir-oqibat hayotlarini davom ettirish uchun ariza yozishni o‘ylaydi, biroq bu imkoniyat aslida mavjud emasligi ma‘lum bo‘ladi. Bu esa o‘quvchini insoniyatdagi “soxta umidlar” va jamiyatning shafqatsiz mexanizmlari ustida o‘ylashga majbur qiladi.

Roman etik savollarni ham o‘rtaga tashlaydi: agar texnologiya orqali inson nusxasi yaratilsa — u ham inson sanaladimi? Ular ustidan qaror qabul qilishga kim haqli? Bu savollar bugungi kunda genetik muhandislik, sun‘iy intellekt va bioetika sohalarida ham dolzarb hisoblanadi.

4. Insoniyat kontsepsiyasining parchalanishi: klonlar metaforasi

Roman asosidagi eng muhim konsepsiyalardan biri — insoniyatning biologik va ma‘naviy chegaralarini yangidan ko‘rib chiqishdir. Klonlar, ya‘ni genetik laboratoriyada yaratilgan, o‘z hayotlaridan voz kechishga oldindan tayyorlangan mavjudotlar — real hayotda yashovchi insonlar bilan bir xil his-tuyg‘ular, orzular, hatto umidsizliklarni boshdan kechirishadi. Biroq, ularning "inson" deb e‘tirof etilmasligi — zamonaviy bioetika nuqtai nazaridan o‘ta xavfli savolni o‘rtaga tashlaydi:

Agar mavjudotda aql, his-tuyg‘u, orzu va san‘at yaratish qobiliyati mavjud bo‘lsa, u inson emasmi?

Shu jihatdan, Ishiguro o‘z romanida klonlarni biologik emas, balki axloqiy nuqtai nazardan insoniylik mezoniga qo‘yadi. Aynan shu fikrlar Emmanuel Levinasning “Boshqalik etikasi” (ethics of the Other) konsepsiyasi bilan bog‘lanadi. Levinas ta‘riflagan “insoniyat” — bu boshqa subyekt oldidagi javobgarlik hissi, aynan Ishiguro klonlari jamiyat tomonidan “boshqacha” sifatida tan olinmaganining fojiasi bilan mos tushadi.

5. Ruhij konformizm va ijtimoiy “sukut rejimi”

Roman syujeti ochiq repressiyaga emas, balki ichki “sukutga asoslangan” konformizmga tayanadi. Klonlar o‘z holatini ongli ravishda tan oladilar. Ular hayotdan norozilik qilmaydi, hatto erkinlik haqida qat’iy kurash ham olib borishmaydi. Bu holat yozuvchi tomonidan ijtimoiy normalar qanday qilib ong ostiga chuqur singdirilishi mumkinligini ko‘rsatadi. Fuko (Michel Foucault) tomonidan ilgari surilgan “biovladiyat” nazariyasiga ko‘ra, zamonaviy jamiyatda hokimiyat tanani emas, balki ongni nazorat qiladi. Hailsham kabi muassasalar — bu tashqi erkinlikni aks ettiruvchi, biroq ichki erkinlikni yo‘q qiluvchi joylardir. Guardianlar (tarbiyachilar) tomonidan amalga oshirilgan “yumshoq” tarbiya klonlarning ongida ularning hayoti donorlik uchun yaratilgan degan tushunchani normal holat sifatida shakllantiradi.

Bu yerda "erkinlik" — bu tanlov qilish imkoniyati emas, balki berilgan rolni jon-u dil bilan bajarish xohishidir.

Keti va Tommining "hayotni cho‘zish" haqidagi umidlari — bu real kurash emas, balki ijtimoiy tuzum ichidagi o‘zgarish mumkinligi haqidagi illuziyadan iborat. Aynan shunday illuziya orqali hokimiyat o‘zining eng yengil, biroq eng kuchli nazoratini amalga oshiradi.

Xulosa

Kazuo Ishiguroning “*Never Let Me Go*” romani insonlik tushunchasining murakkab, ko‘p qatlamli mohiyatini ochib beradi. Asar klonlar hayoti orqali biologik mavjudlik va shaxsiy his-tuyg‘ular o‘rtasidagi tafovutni, jamiyat tomonidan nazorat ostiga olingan hayotda erkin iroda nima ekani haqidagi savollarni muhokama qiladi. Ijtimoiy tuzumga ongli ravishda bo‘ysunish, erkinlik illuziyasi va insoniylikning haqiqatini tan olish romanni falsafiy jihatdan chuqur qiladi. “*Never Let Me Go*” — bu insoniyat kelajagi haqida og‘riqli, ammo zarur savollarni beradigan adabiy asardir. Ayniqsa, texnologiyalar yuksalayotgan hozirgi davrda bu roman bioetika, axloq, shaxsiylik va erkinlik masalalariga chuqur yondashuvni taqozo qiladi. Roman orqali yozuvchi bizni insoniyatning hozirgi va kelajakdagi holati ustida fikr yuritishga majbur qiladi. Klonlarning hayoti, ularning ichki iztiroblari, san’atga bo‘lgan munosabati va konformistik hayoti bugungi jamiyatdagi “tashqi erkinlik va ichki tutqunlik” haqidagi savollarga olib keladi. *Never Let Me Go* — bu nafaqat adabiy asar, balki insoniyatning eng chuqur haqiqatlarini ko‘rsatuvchi aksiologik oynadir. Roman orqali Ishiguro texnologik taraqqiyot, bioetika, jamiyatdagi konformizm va san’atning mohiyati haqida o‘ta chuqur, global savollarni o‘rtaga qo‘yadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishiguro, Kazuo. *Never Let Me Go*. Faber and Faber, 2005.
2. Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Vintage Books, 1995.
3. Levinas, Emmanuel. *Totality and Infinity*. Duquesne University Press, 1969.
4. Halberstam, Judith. *The Queer Art of Failure*. Duke University Press, 2011.
5. Turkle, Sherry. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Basic Books, 2011.
6. Booker, M. Keith. *Dystopian Literature: A Theory and Research Guide*. Greenwood Press, 1994.